

Den tavse dimension

Ligesom et individs planer og tanker aldrig er synlige i sig selv, men kun manifesterer sig i en aktivitet, lige sådan med de subtile mentale processer, der udgør tavs viden.

Det er i Michael Polanyis nu klassiske bog fra 1966 – omsider på dansk i 2012! – at begrebet tavs viden introduceres. Det er omkring de implikationer, der kan udledes af denne videns tilstedeværelse i den menneskelige erfaring så at sige, at polyhistoren Polanyi udvikler sine tanker om den ikke-sproglige viden. Da det ikke er en håndgribelig erfaring, men en anet tilstedeværelse af noget endnu ikke formbart og ikke klart defineret meningsfelt, kræver det af mennesket at være engageret.

Ideen om tavs viden bruger Polanyi til at komme omkring et paradoks opstillet af Platon, ”Menons paradoks”: Det er frugtesløst at søge viden, fordi man enten allerede har denne viden, og så er der ingen grund til søgen, ”eller også ved man ikke, hvad det er, man leder efter, og i så fald kan man ikke forvente at finde den.” Hertil hævder Polanyi, at såfremt tavs viden er en bestanddel af det mentale beredskab, ”kan vi både vide, hvad vi søger efter, og have en idé om, hvad vi ellers måtte ønske at vide.”

Ligesom et individs planer og tanker aldrig er synlige i sig selv, men kun manifesterer sig i en aktivitet, lige sådan med de subtile mentale processer, der udgør tavs viden. Kun inden for begivenhedernes domæne lader den tavse viden sig iagttage. Vi ekstrapolerer fra de konkrete realiteter omkring os og gætter os til den guddommelige visdom, der er rationalet bag disse begivenheder.

Når en person handler ud fra en tilfældig indskydelse, er der ikke belæg for at tillægge handlingen en orden eller struktur. Hver handling er tilfældig, måske nødtørftigt forbundet med et formål. Men hvis en person er formålsrettet i sin tænkning og planlægning, ses et integreret mønster tone frem fra aktiviteten.

Løsningen af livets gåde

Polanyis ræsonnement får mig til at spørge: Hvoraf opstår kunst-

nerisk skaben? Og hvordan kan en bog vide mere, end forfatteren ved? Konsulterer man kunstnere, er svaret ofte, at drømme og leg indgår i den kreative proces, når fx romaner bliver til. Freud formulerede sin terapeutiske tilgang nogenlunde sådan: Analysen er en kunstnerisk proces. Det er i det potente ingenmandsland, der opstår mellem analysand og terapeut, at en klarhed kan dukke frem af det verbale tågeslør.

I sin anmeldelse af ”Den tavse dimension” i dagspressen er Ole Thyssen unødvendig skråsikker i sin afvisning af Polanyis forsøgsvis tilnærmelse til det metafysiske, fordi anmelderen ser en hældning mod religion. Men det, som andre har anet, er det materialistiske verdenssyns begrænsning, som bliver mere og mere iøjnefaldende, jo mere den newtonske videnskabelighed afdækker af vores omverden. I kølvandet på de uhyre kognitive landvindinger, fysikere har beriget os med, og som har gjort dem selvsikre i deres overbevisning om, at nu stod man over for den allersidste hindring i løsningen af livets gåde, tog universet et skridt tilbage, indhyllede sig atter i usynlighedens kappe og udraderede materialisternes forventninger. Newton selv var da også ydmyg, når det gælder afdækningen af universets hemmeligheder.

Al sand erkendelse synes at ligge i grænselandet mellem det anede og det manifest håndgribelige. Og Polanyi bygger i sine forelæsninger (som denne bog er afledt af) på sin uhyre erfaring gennem et langt videnskabeligt liv med væsentlige teoretiske bidrag til fysisk kemi, økonomi, filosofi og sociologi.

At nærme sig det metafysiske, ja, guddommelige, har Polanyi til fælles med Viktor E. Frankl, som påviste, at mennesket ikke beherskes alene af en ubevidst drift, men også råder over noget ubevidst åndeligt. Når Frankl taler om Den ubevidste Gud, har det måske noget at gøre med Polanyis tavse viden. ■

Kjeld Hesselmann

BOGDATA

Michael Polanyi: ”Den tavse dimension”. Med forord af Allan Holmgren og Amartya Sen. 134 sider. 198 kr. Mindspace, 2012.